

Luther's Huwelijk.

In aanmerking nemende dat de geschiedenis van den grooten Duitschen Hervormer, althans wat zijn openbaar optreden betreft, overbekend is, willen we de enkele bladzijden over zijn huwelijk beginnen met eenige bijzonderheden over de vrouw, met wien hij zich in Juni van 't jaar 1525 in den echt verbond, en daarna een en ander mededeelen uit zijn huiselijk leven.

Katharina von Bore werd den 29sten Jan. 1499 te Löben in Saksen geboren uit een adellijk geslacht en zag zich reeds op jeugdigen leeftijd geplaatst in een nonnenklooster te Nimptschen, in Meissen. De nonnen in het klooster bleven echter niet onkundig van hetgeen

er in de eerste jaren van de zestiende eeuw op Godsdienstig gebied voorviel en genoten een tamelijke mate van vrijheid, zoodat ze voortdurend in aanraking kwamen met personen, die de geschriften van Luther en anderen kenden en ijverig propaganda maakten voor de beginselen der Hervorming. 't Was inzonderheid Leonard Koppe, raadsheer te Torgau, die belang stelde in de nonnen te Nimptschen en in het voorjaar van 1522 hielp hij een negental hunner, die niet vrijwillig den sluier hadden gekozen en door geen belofte zich gebonden achtten, het klooster te ontvluchten. Onder dit negental bevond zich ook Katharina von Bore.

NAAR K. WEIGAND.

LUTHER'S HUWELIJKSFEEST TE WITTENBERG.

't Zal niemand bevreemden dat deze vlucht groote opschudding veroorzaakte. Gelukkig voor de nonnekens dat de Keurvorst van Saksen zich de zaak niet wou aantrekken en ze zich dus vrijelijk konden blijven bewegen, terwijl Luther, die er ook van gehoord had en zich voor 't geval sterk interesseerde, een geschrift uitgaf onder den titel: Onderrichting, oorzaak en antwoord, dat de maagden de kloosters vrijelijk mogen verlaten. Door toedoen, eveneens van Luther, vonden de gevluchte nonnen een onderkomen bij Philip Reichenbach, Stadschrijver van Wittenberg, in wiens woning enkele nonnen vrij lang vertoefden, Katharina von Bore zelfs ruim twee jaren. Luther zou gaarne gezien hebben dat Katharina de huisvrouw geworden was van Dr. Glasius, predikant te Orlamunde, maar de 25-jarige jonkvrouw voelde zich tot dezen zoo weinig aangetrokken, dat ze rondweg weigerde. Tegelijkertijd verklaarde ze aan Amsdorf, Luthers vertrouwd vriend, de eenige die ook in 't geheim was genomen van zijn verblijf op den Wartburg, dat ze er met vreugde in zou toestemmen indien Dr. Maarten haar ten huwelijk vroeg. Hieronymus Schursius, die van Katharina's betuiging kennis droeg, moet, naar luid der overlevering, zich daarover zeer scherp uitgelaten en beweerd hebben: indien de monnik Luther een vrouw neemt, zal de wereld en de duivel lachen, en al wat hij tot stand gebracht heeft zal daardoor worden vernietigd. Luther dacht daar anders over en ook enkele van zijn vrienden meenden dat het noodig was voor Luther om het voorbeeld van Justus Jonas, Bugenhagen, Dr. Karlstadt en anderen te volgen en door het sluiten van een huwelijk der wereld te toonen dat hij een ander priesterschap kende dan waartoe de Roomsche Kerk hem had gewijd.

xxv

Op het onverwachtst, in 't bijzijn alleen van zijn naaste vrienden, verbond hij zich op 42-jarigen leeftijd in den echt met Katharina von Bore. Dat was een gewichtige stap voor Luther. En hij was zich de beteekenis er van ten volle bewust. Wat werd er over geschreven en gewreven. De hofprediker van den Saksischen hertog George maakte er een spotdicht op, zeer ten genoegen van den hertog, die een bitter vijand van Luther was. Een prior te Keulen schreef er een heel boek over, men begrijpt licht in welken geest. De koning van Engeland, Hendrik VIII, durfde — we denken onwillekeurig aan het spreekwoord van den waard en de gasten — te veronderstellen dat het wel geen huwelijk in eer en deugd zou wezen. Erasmus, onze beroemde landgenoot, die de onzedelijkheid der Katholieke geestelijken zoo scherp had gehegeld, zond er uit Bazel een brief over naar Rome, die lang niet malsch was, en Melancton zag zich genoodzaakt aan een van de voorstanders der Hervorming een brief te schrijven om hem te troosten over dezen stap van Luther.

Luthers huwelijk was intusschen een zeer gelukkig huwelijk. Was Katharina een voorbeeldige huisvrouw, die inderdaad haar man tot steun was in moeilijke oogenblikken, Maarten Luther zelf was een goed echtgenoot. Hoe hij over zijn vrouw dacht heeft hij later onwonden verklaard. Eens vertelde hij n.l.: Als ik dertien jaren geleden reeds eene vrouw had moeten nemen, dan had ik Eva Schönfeld, de tegenwoordige vrouw van Doctor Baselius in Pruisen genomen. Ik hield in dien tijd niet van Kaatje, omdat ik meende dat ze trotsch was en hoogmoedig. Toch heeft God gewild, dat zij mijne vrouw zou worden en ik heb er mij goed bij bevonden: mijn Kaatje is mij nu meer

42

waard dan het koninkrijk Frankrijk en de Republiek Venetië, want zij is een vrome vrouw, mij door God geschonken. Ik hoor dikwijls van vele geschillen tusschen echtgenooten, die bij ons nooit plaats hebben. Dat is wel een reden om haar lief te hebben en in waarde te houden. Zij gedraagt zich zooals een trouwe, vrome, eerbare vrouw past.

Op zekeren Nieuwjaarsdag schreide een hunner kinderen zoo erg, dat alle pogingen om het tot bedaren te brengen faalden. Luther en zijne vrouw waren wel een uur lang treurig en bekommerd en ten slotte ten einde raad. Toen de kleine eindelijk wat tot bedaren kwam, zei Luther tegen zijne vrouw: Dat is nu een der bezwaren van het huwelijk, waarom het door velen wordt geschuwd en zoo menig-een ongehuwd blijft. De mensch wil vrij en ongebonden wezen, zijn eigen meester, zoodat hij kan doen wat hij wil. Geen Kerkvader heeft dan ook iets geschreven ter aanbeveling van het huwelijk. Maar God heeft het ons door Zijn Woord hergeven, opdat wij zouden zien dat het Zijn instelling is.

't Is misschien haast overbodig te herinneren aan den tact waarmee Katharina haar man eens met nieuwen moed wist te vervullen, toen ze rouwkleeren had aangetrokken en op een verwonderde vraag van Luther, waarom ze dat gedaan had, antwoordde: Wel, God is dood.

Toen de oude Lucas Cranach de vrouw van Luther had geschilderd en de schilderij aan den wand hing, beschouwde Dr. Maarten haar eens goed en zei toen schertsenderwijze: Ik zal er een man bij laten schilderen en dan de beide portretten naar de Kerkvergadering te Mantua zenden om aan de daar vergaderde Kerkvaders te vragen wat zij kiezen: het huwelijk of

den ongehuwden staat der geestelijken.

Uit het huwelijk van Luther en Katharina von Bore werden zes kinderen geboren, drie zoons: Johannes, Maarten en Paulus, en drie dochters: Elisabeth, die slechts één jaar oud werd, Magdalena, die op twaalfjarigen leeftijd stierf en Margaretha, die later huwde met een aanzienlijk Pruisisch Edelman.

Het verhaal van Magdalena's sterven moge niet onbekend zijn, in elk geval bevat het eenige schoone trekjes, die een helder licht laten vallen op het huiselijk leven in 't gezin van Luther. Daarom willen we 't onzen lezers niet onthouden.

Toen Magdalena zeer ziek lag vroeg Luther haar: „Leentje, mijn lief kind, je blijft zeker graag bij je vader, maar je wilt toch zeker ook wel naar je hemelschen Vader gaan, is 't niet?” „Ja,” antwoordde het doodzwakke kind, „zooals God het wil.”

In de laatste oogenblikken voor haar sterven viel Luther op zijn knieën, weende bitter en bad dat God haar mocht verlossen. Zij stierf in haars vaders armen. Wel was Katharina ook in het vertrek, maar deze zat iets verder van het bed verwijderd. Dit gebeurde op een Woensdag in het jaar 1542, 's morgens omstreeks 9 uur. Dikwijls zei de bedroefde vader: ik zou mijn dochter, omdat ik haar liefheb gaarne willen houden, maar Gods wil is altijd de beste. Toen Leentje in de kist werd gelegd sprak Luther: „Mijn lieve Leentje, wat hebt ge een weldaad ontvangen, gij zult weder opstaan en schitteren als een ster, ja, als de zon.” Als het bleek dat men de kist te klein had gemaakt zei hij: Het kistje is te klein, nu zij gestorven is. Daar zijn vrouw zeer bedroefd was en onophoudelijk weende, zei hij: Lieve Kaatje, bedenk toch hoe goed zij het heeft. Toen de dragers kwamen om het lijk te brengen

naar de laatste rustplaats en ze tot Luther zeiden dat zijn smart hun leed deed, antwoordde hij: Het moest u verheugen, want ik heb een heilige naar den hemel gezonden; en op het zeggen van een der mannen: Ja dat is wel zoo, maar ieder behoudt de zijnen toch gaarne, vervolgde hij: Vleesch is vleesch en bloed is bloed, ik ben verheugd dat zij boven is. Een oogenblik later werd een lied gezongen waarvan de inhoud Luther aanleiding gaf om uit te roepen: O Heer, gedenk niet onze zonden, de vroegere noch de tegenwoordige, want wij zijn woekeraars, gierigaards en gruwelijke misdadigers. Bij het neerdalen van de kist in de groeve sprak Luther uit de volheid van zijn hart: Maar Leentje is nu bezorgd naar het lichaam en naar de ziel.

Men verhaalt dat in den nacht voor dat Magdalena stierf haar moeder een zonderlingen droom had. In haar slaap zag ze duidelijk dat twee schoone jongelingen kwamen om hare dochter ten huwelijk te vragen. 's Morgens, toen Melancton kwam vragen hoe 't met de zieke was, vertelde Katharina dezen zonder erg haar droom. Melancton voelde een huivering door de leden gaan en zei kort daarop tot een zijner kennissen: Die jongelieden zijn engelen, die de jongedochter ter bruiloft zullen voeren in den hemel.

Dienzelfden dag overleed het kind.

Bij gelegenheid dat Luther eens gesproken had over Abrahams offerande en geschilderd had hoe het hart van den aartsvader moest ineengekrompen zijn, beweerde zijne vrouw: Ik kan niet gelooven dat God van iemand zou eischen dat hij zijn eigen kind doodde. Treffend antwoordde Luther haar met de opmerking: Geloofst ge niet dat het God veel gekost heeft om zijn eigen Zoon te laten kruisigen? Naar ons

verstand zouden we zeggen dat Hij veel vaderlijker gehandeld heeft jegens Kajafas en Pilatus dan jegens Christus, dien Hij zoo jammerlijk en gruwzaam liet martelen en vervolgen.

Luthers oudste zoon, Johannes, werd Kanselier-Secretaris van Saksen en later van Brandenburg. Hij stierf kinderloos evenals zijn broer Maarten die in de Godgeleerdheid studeerde. De derde zoon van Luther, Paulus, geboren in 1533, studeerde in de medicijnen en werd na Luthers dood een beroemd geneesheer, lijfarts achtereenvolgens van verscheidene vorsten.

Dat Luther een liefdevol maar gestreng opvoeder was, bleek wel toen hij een zijner jongens die misdreven had in geen drie dagen bij zich wou laten komen of vergeven, ten zij de kleine overtreder schuld beleed en vergeving vroeg. Toen de moeder, toegevender van aard, en ook Dr. Jonas hem wilden verschoonen, zei Luther: Ik wil geen onopgevoeden zoon hebben. De apostel Paulus heeft niet tevergeefs gezegd: „Een opziener moet een man zijn die zijn huis goed voorgaat en zijn kinderen goed regeert” (1 Tim. 3: 4). Toch was Luther altijd bang buiten de maat te gaan. Zelf erkende hij schuchter en schuw te zijn geworden door de al te strenge opvoeding die zijn ouders hem hadden gegeven. Zoo streng was die opvoeding dat zijn moeder hem eens om een kleinigheid zoo sloeg dat het bloed naar buiten sprong, en later schreef hij het aan de hardheid zijner ouders van wie hij geloofde dat ze 't goed bedoeld hadden, toe, dat het monnikenleven hem zoo had aange-trokken.

Toen Luther stierf liet hij zijn weduwe diep bedroefd in vrij kommervolle omstandigheden achter. Wel zorgde Melancton zooveel mogelijk voor haar, maar toch had ze 't niet breed. In het

Testament dat Dr. Maarten in 1542, dus vier jaren voor zijn dood had laten maken, vermaakte hij aan zijn huisvrouw al zijne bezittingen n.l. zijn goed Zutsdorf, waarvan hij door aankoop eigenaar was geworden, benevens zijn woning, voorts kleinoodiën, een gouden keten en ringen ter waarde van bijna 1000 gulden, omdat zij, zoo luidde een zin in het Testament, hem altijd lief was geweest en opdat zij ook zijn schulden, bijna 450 guldens, zou betalen en opdat niet zij de kinderen, maar de kinderen haar naar de oogen zouden zien.

Luther stierf op een reis, die hij ter beslechting van een geschil tusschen de graven van Mansfeld over grondbezit, naar Eisleben had ondernomen. Katharina was daarbij niet tegenwoordig, daar ze door huiselijke omstandigheden hem niet had kunnen vergezellen. Door vrienden had hij haar den raad doen geven na zijn verscheiden niet langer in Wittenberg te blijven maar elders zich metterwoon te vestigen. In het eerste jaar viel er echter aan vertrekken nog niet te denken en toen in 1547 de stad door Keizer Karel V werd veroverd, was zij evenals zoovele anderen genoodzaakt als balling rond te zwerven. Nadat Wittenberg aan den Keurvorst was weergegeven, keerde zij er terug, doch moest in 1552 andermaal de wijk nemen doordien de pest er vele slachtoffers maakte. Ze besloot naar Torgau te reizen. Ongelukkig geraakten de paarden onderweg op hol en toen Katharina in haar angst voor een ongeluk van den wagen sprong, verwondde ze zich zoo ernstig dat ze, niet lang na Torgau bereikt te hebben, den geest gaf.

A. L. G.

BLADVULLING.

Vaderlijk bezorgd. — Een voor het stoffelijk welzijn harer gemeentenaren bezorgde stad, is nog eens het plaatsje Chrudim in Bohemen. De gemeenteraad daar heeft de burgers uitgenoodigd om, zoolang het koude weder duurt, hun hoed op te houden als zij dames tegenkomen. Overal in de stad zijn kennisgevingen aangeplakt, waarin wordt gewezen op het gevaar van de hoffelijke, maar roekelooze hoofdontblooting en verzocht, zich op straat te bepalen tot een salonbeweging (sic) of een militairen groet. Met de lente kan men dit dan weer veranderen. Een merkwaardige bepaling in het document is, dat schooljongens voor hun meesters de pet moeten blijven afnemen. Allen, die de wenken van den raad opvolgen en zich daar wel bij bevinden, worden opgewekt een kroon per jaar bij te dragen voor een nieuw vondelingenhuis.

China is het geweldigste rijk der aarde. Op elk viertal inwoners der aarde wordt één Chinees gerekend. Wanneer alle Chineezen van den tegenwoordigen tijd, vijf aan vijf ons voorbij trokken, dag en nacht gestadig door, zoo zou de laatste ons na 6 of 7 jaar gepasseerd zijn. Het Chineesche Rijk is ook het oudste. Reeds ongeveer 220 jaar vóór Christus vormde het een zelfstandige Staat. Romes macht werd groot maar verdween weer. De Grieksche kunst tot een groote hoogte gestegen kwam tot verval. Het rijk van Alexander de Groote kon geen stand houden. Alleen het Chineesche Rijk weerstond den invloed van alle tijden.